

บทบาทสตรีจีนในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “มู่หลาน” ของดิสนีย์
The Roles of Chinese Women in Disney’s Mulan

นุพงษ์ ภูศรี^{1*} ไพศาล เพ็งสววย² และนพรัตน์ กันทะพิกุล³
Nupong Phusri^{1*} Phaisan Phengsuai² and Nopparat Kantapikul³

^{1,2}อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

³อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

^{1,2}Instructor of English Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University, Nakhon Pathom

³Instructor Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

*Corresponding Author, Email: nupong2013@gmail.com

Received: August 28, 2023

Revised: September 19, 2023

Accepted: January 8, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีจีนในยุคโบราณกับความคาดหวังของสังคมที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องมู่หลาน โดยวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงของเรื่องว่ามีความขัดแย้งต่อความคาดหวังของสังคมจีนหรือไม่อย่างไร ซึ่งบทความวิชาการนี้ได้ศึกษาบทบาทของสตรีจีนตามทฤษฎีแนวคิดการวิจารณ์ของสตรีนิยม (theory of feminist criticism) ผลการศึกษาพบว่าสตรีจีนในภาพยนตร์ถูกกำหนดบทบาทให้มีสถานะที่ต่ำต้อยกว่าบุรุษในสังคมสมัยเก่า แต่มู่หลานเป็นผู้หญิงคนเดียวที่กลับปฏิบัติตรงกันข้ามกับสิ่งที่สังคมมุ่งหวังให้เป็น กล่าวคือเธอกำหนดทางเดินชีวิตด้วยตัวเองและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมในฐานะผู้หญิงคนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้เธอยังแสดงความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง และมีอิสระทำให้ทุกคนรับรู้ว่าคุณผู้หญิงก็สามารถทำได้เฉกเช่นเดียวกับผู้ชาย

คำสำคัญ: มู่หลาน บทบาท สตรีจีน ดิสนีย์

Abstract

This academic paper aims to study the roles of ancient Chinese women and social expectations presented in animated film Mulan by analyzing on how the main protagonist resisted the social expectations. This academic paper also examines the role of Chinese women according to the theory of feminist criticism. The result showed that Chinese women in the movie were inferior to men in previous times. In contrast, Mulan is the only woman who does the opposite of what society expects women to

be. She determined her own life and fought for her equality in the society. She also showed courage, strong and independent. As a woman, she can do the same thing as men.

Keywords: *Mulan, role, Chinese women, Disney*

บทนำ

กำเนิดฮั่วมู่หลาน

ก่อนที่วอลต์ ดิสนีย์จะนำ “มู่หลาน” มาสร้างเป็นภาพยนตร์ฉบับการ์ตูนในปี ค.ศ. 1998 (Bancroft & Cook, 1998) และภาพยนตร์คนแสดงจริงปี ค.ศ. 2020 นั้น ชื่อ “มู่หลาน” เด็กสาวชาวจีนที่กลายมาเป็นตำนานวีรสตรีที่คนทั้งโลกกล่าวขานมีต้นกำเนิดมาจากบทกวีสั้นชื่อว่า “The ballad of Mulan” ซึ่งบทกวีนี้เล่าขานวีรกรรมของมู่หลานในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 ซึ่งตรงกับช่วงที่ประเทศจีนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์เว่ยเหนือ (Northern Wei Dynasty) และมีการเผยแพร่ครั้งแรกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 12 โดยเนื้อหาส่วนใหญ่บรรยายถึงบทบาทของมู่หลานซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวของนายทหารที่อาสาไปรบแทนพ่อ โดยปลอมตัวเป็นผู้ชายเพื่อเข้ารับการฝึกทหารและร่วมรบในสงครามเป็นเวลา 12 ปี โดยไม่มีใครรู้ว่าแท้จริงแล้วเธอเป็นผู้หญิง เรื่องราวของ “มู่หลาน” มีการกล่าวถึงทั้งในบทกวีและภาพเขียนมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 จนมาถึงยุคที่จีนใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อแนะนำเสนออุดมการณ์ชาตินิยมในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 เรื่องราวของมู่หลานยังคงได้รับการกล่าวถึงทุกครั้งก่อนที่จะกลายมาเป็นผลผลิตของฮอลลีวูดยุคมิลเลนเนียลในท้ายสุด (ทศพร กลิ่นหอม, 2566: ออนไลน์)

อย่างไรก็ตาม “มู่หลาน” ฉบับการ์ตูนของวอลต์ ดิสนีย์ ในปี 1998 นั้นสร้างปรากฏการณ์ที่ยิ่งใหญ่เพราะทำให้เรื่องราวของมู่หลานเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกและได้รับความนิยมอย่างมากจากฐานผู้ชมที่เป็นเยาวชน (กันตพงศ์ ก้อนนาถ, 2563: ออนไลน์) จนกระทั่งนำกลับมาฉายใหม่อีกครั้ง ในปี 2020 ในฉบับคนแสดงจริง หากใครมีโอกาสรับชมภาพยนตร์การ์ตูนของดิสนีย์อย่างผิวเผิน แน่ใจว่าความสนุกสนาน การผจญภัยต่าง ๆ ที่ตัวละครได้พบเจอ และลื่นไถลกับการพยายามแก้ไขปัญหของตัวละครพร้อมทั้งจบเรื่องลงอย่างมีความสุขนั่นคือเป้าหมายทางการตลาดที่ทางดิสนีย์ให้ความสำคัญเพื่อให้เด็ก ๆ ทั่วโลกยอมรับและรู้จักบริษัทมากขึ้น แต่หากรับชมอย่างพิถีพิถันจะพบว่าภายใต้หน้าฉากอันสวยงาม สนุกสนานและเต็มไปด้วยการผจญภัยต่าง ๆ นั้น ภาพยนตร์การ์ตูนของดิสนีย์มักแฝงแนวคิด ปรัชญาสอดแทรกไว้เสมอ เฉกเช่นเรื่อง “มู่หลาน” ดิสนีย์ได้ใช้ทฤษฎีสตรีนิยม หรือ feminism มาแนะนำเสนอผ่านตัวละครเอกของเรื่องอย่างมู่หลาน โดยแนวคิดดังกล่าวต้องการสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชายเป็นสำคัญ

ผู้หญิงควรได้รับสิทธิและโอกาสเช่นเดียวกับผู้ชายและควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ซึ่งแนวคิดนี้ถูกนำเสนออย่างแนบเนียนในภาพยนตร์เรื่องมู่หลาน ฉบับการ์ตูนปี 1998 และฉบับตัวละครจริงในปี 2020 และด้วยความน่าสนใจในประเด็นเรื่องสิทธิเท่าเทียมของผู้หญิงนี้เองจึงทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำเสนอมุมมองบทบาทของสตรีเพศในสังคมจีนกับตัวตนของมู่หลานที่ดีสนิย์นำเสนอผ่านภาพยนตร์ฉบับการ์ตูนไว้ในบทความวิชาการเรื่องนี้

บทบาทสตรีในวัฒนธรรมจีน

หากศึกษาถึงสถานะของสตรีในสังคมจีนสมัยโบราณจะพบว่าสถานะของสตรีในสังคมจีนนั้นแตกต่างจากสถานะของสตรีในสังคมของประเทศอื่น ๆ กล่าวคือสตรีในประเทศจีนอยู่ในระบบการปกครองแบบปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือระบบสังคมที่บุรุษเป็นใหญ่ (Thinhanwong, 2009) การให้กำเนิดบุตรสาวในครอบครัวชาวจีนโบราณจึงไม่ใช่เรื่องน่าที่ยินดี ซึ่งแตกต่างจากการให้กำเนิดบุตรชายที่ครอบครัวชาวจีนโบราณมักให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ดังนั้นค่านิยมการมีลูกชายจึงเป็นเรื่องที่สังคมให้การยอมรับมากกว่าการมีลูกสาวเพราะนั่นหมายถึงการสืบทอดวงศ์ตระกูลให้ยั่งยืนและเมื่อครอบครัวใดคลอดบุตรออกมาเป็นผู้หญิงมักถูกนำไปทิ้งหรือไปขายในหอศุนิกา ดังเช่น Lorber (1998: 25) กล่าวไว้ในหนังสือ Gender inequality: Feminist theories and politics ของเขาว่า “In countries with overpopulation such as China, more infant girls are often abandoned in orphanages than infant boys” จากประโยคดังกล่าวข้างต้นนี้ยังตอกย้ำชัดเจนว่าสังคมจีนยุคเก่ามองเรื่องเพศเป็นเรื่องสำคัญมากกว่าความถูกต้องและมโนธรรมสำนึกของคนในครอบครัว

นอกจากนี้ความคิดของครอบครัวชาวจีนโบราณมักคาดหวังให้สตรีอยู่ภายใต้อำนาจของบิดาสามี และบุตร ตามโอวาท 3 ประการ (three obediences) กล่าวคือเมื่อเป็นบุตรต้องเชื่อฟังบิดา หลังแต่งงานต้องเชื่อฟังสามี และเมื่อภริยามีสามีตายเป็นหม้าย ผู้หญิงต้องเชื่อฟังบุตรแทนสามี เป็นต้น (Curtin, 1975: 10) จากประโยคดังกล่าวทำให้เราเห็นว่าในสังคมจีนโบราณมักมองสตรีเป็นเพียงแค่สมบัติหนึ่งชิ้นที่สามารถหยิบยื่นหรือส่งมอบให้แก่กันและกันได้โดยสตรีอยู่ในสภาพที่จำยอมและไม่มีสิทธิ์มีเสียงในการโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้นด้วยความเชื่อว่าลูกสาวสุดท้ายก็กลายเป็นอื่น (otherness) หมายถึง หลังจากที่แต่งงานกับสามี เธอก็ต้องเปลี่ยนไปใช้นามสกุลของสามี ดูแลปรนนิบัติพ่อแม่สามีตลอดจนคนในครอบครัวทุกคน ดังนั้น สตรีนี้เลยคนนักที่จะได้รับสมบัติติดตัวมาจากพ่อแม่ของเธอเองหลังจากแต่งงานเข้าบ้านสามี นอกจากโอวาท 3 ประการตามคติความเชื่อของชาวจีนโบราณที่กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้ว ค่านิยมเรื่องบทบาทของสตรีจีนในยุคโบราณเองเป็นสิ่งสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างมากเพราะนั่นหมายถึงการอยู่รอดของสตรีในยุคสมัยนั้น กล่าวคือสตรีจีนควรมีคุณสมบัติตามคุณธรรมสี่ประการ (four virtues) ดังนี้

1. ความบริสุทธิ์และการเชื่อฟัง (purity and obedience) ความบริสุทธิ์และการเชื่อฟังคือ คุณธรรมเบื้องต้นข้อแรกของสตรีจีนที่ต้องปฏิบัติตาม กล่าวคือในด้านความบริสุทธิ์นั้นผู้หญิงต้อง บริสุทธิ์ทั้งความคิด กิริยาท่าทาง และร่างกาย นอกจากนี้สตรีจีนต้องรักษาความบริสุทธิ์อันหมายถึง การรักษาพรหมจรรย์จนกระทั่งแต่งงานแล้ว พวกเธอไม่ได้รับอนุญาตให้แต่งงานใหม่ยกเว้นเสียแต่สามีของเธอนั้นเสียชีวิต ในด้านการเชื่อฟังสตรีจีนต้องเชื่อฟังพ่อแม่และสามีซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติ กันมายาวนานตามหลักคำสอนของลัทธิขงจื๊อที่เน้นเรื่องความกตัญญูและการเชื่อฟังพ่อแม่ ดังนั้น ลูกทุกคนในครอบครัวจำเป็นต้องอยู่ในโอวาทของผู้ปกครองตลอดเวลา

2. ความอ่อนน้อมถ่อมตน (reticence) นอกจากความบริสุทธิ์และการเชื่อฟังแล้ว ความอ่อนน้อมถ่อมตนยังเป็นเรื่องที่สตรีจีนทุกคนควรให้ความสำคัญเพราะผู้ใหญ่สมัยโบราณมักชื่น ชอบสตรีที่พูดน้อย ใช้ถ้อยคำที่อ่อนหวานและไม่พูดพรัวเพ้อจนดูน่ารำคาญ เช่นเดียวกับคำกล่าวที่ว่า “Chinese women had to have soft voice. They had to be reticent in words, not to chatter too much and bore others. They should be quiet and agreeable in words.” (Thinhanwong, 2009: 10) จากประโยคนี้เราสรุปได้ว่า สตรีใดที่เพียบพร้อม อ่อนน้อมถ่อมตน ได้ชื่อว่าสตรีผู้งดงาม

3. การมีกิริยาที่สุภาพอ่อนหวาน (pleasing manner) ความสุภาพอ่อนหวานและกิริยา ที่งดงามคือสิ่งที่สังคมจีนยุคโบราณคาดหวังว่าผู้หญิงทุกคนต้องปฏิบัติตามเพราะการดูดีของแม่สื่อ ในยุคเก่านั้นจะพิจารณาในเรื่องความงามของรูปร่างหน้าตาและกิริยาที่อ่อนช้อยของผู้หญิงเป็นหลัก โดยชาวจีนยุคโบราณมองว่าสตรีจีนต้องมีท่าทีที่สุภาพอ่อนหวานต่อผู้ใหญ่ รวมถึงการเดินและการ เคลื่อนไหวของร่างกายก็จำเป็นต้องมีจังหวะในการเคลื่อนไหวของลำตัวและฝีเท้าเพื่อความงดงาม เป็นต้น

4. ทักษะภายในครัวเรือน (domestic skills) สตรีจีนยุคโบราณต้องเรียนรู้ทักษะการทำงาน ภายในบ้าน พวกเธอต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อยการทำผ้าไหมและงานบ้านอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น การทำอาหาร การทำความสะอาดบ้าน ตลอดจนการดูแลลูกและครอบครัวจากมารดา โดยที่พวกเธอเหล่านั้นไม่สามารถปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงได้เพราะธรรมเนียมปฏิบัติชาวจีนเชื่อว่างาน เหล่านี้คืองานของผู้หญิงเท่านั้นขณะที่ผู้ชายจะเป็นฝ่ายทำงานนอกบ้านแทน (Fei, 1980: 38)

นอกจากนี้ในแง่การศึกษายังเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากระบบการศึกษาของจีนยุคโบราณปฏิเสธ การเข้าเรียนของผู้หญิงเพราะมองว่าการเรียนและการทำงานนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงนั้นมี หน้าที่แค่ดูแลบ้านและครอบครัวเท่านั้นจึงไม่มีเหตุผลจำเป็นที่เด็กสาวชาวจีนต้องเรียนหนังสือเหมือน ผู้ชาย อีกทั้งในแง่ของชีวิตการแต่งงาน สตรีจีนยุคโบราณยังไม่สามารถเลือกผู้ชายคนที่ตนเองรักได้ เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของพ่อแม่โดยมีแม่สื่อ (matchmaker) เป็นตัวกลางในการ แนะนำหรือชักพาผู้ชายให้มารู้จักผู้หญิง การกระทำนี้เรียกว่าวิธีการคลุมถุงชนของครอบครัวชาวจีน

ยุคโบราณนั่นเอง ซึ่งตรงกับที่ Curtin (1975: 10) ได้กล่าวในหนังสือของเธอว่า “Marriages were not based on love or even mutual consent. Rather they were arranged by the parents through matchmakers. Often the couple had never laid eyes on each other before the wedding day” ซึ่งนับว่าเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการเลือกคู่ครองอย่างชัดเจนของสตรีจีนในยุคสมัยเก่าอย่างชัดเจน

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น เราสามารถสรุปได้ว่าสตรีจีนยุคโบราณนั้นมีบทบาทสำคัญน้อยกว่าบุรุษในหลายประเด็น อาทิ การได้รับการต้อนรับจากครอบครัวในฐานะลูกสาวอย่างไม่มีเงื่อนไข การถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีสังคมที่สืบทอดกันมา การเชื่อฟังพ่อแม่ สามีและบุตร และการไม่มีปากเสียงใด ๆ ในการโต้แย้ง ตลอดจนไม่ได้รับการศึกษาเฉกเช่นผู้ชายในยุคสมัยนั้น รวมไปถึงการไม่มีโอกาสเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ทุกอย่างถูกชี้ชะตากรรมด้วยพ่อแม่ และแม่สื่อ ซึ่งดูเหมือนว่าสตรีจีนในยุคนั้นมีชีวิตที่ค่อนข้างยากลำบากเพราะไม่สามารถทำทุกอย่างได้เหมือนบุรุษทั่วไป และความเท่าเทียมนั้นเกิดขึ้นได้น้อยมากในสังคมจีนยุคโบราณ ด้วยเหตุผลเหล่านี้เองจึงแสดงให้เห็นว่าชีวิตของสตรีจีนในสมัยนั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคมที่บุรุษเป็นใหญ่ ดังนั้นบทบาทและสถานะของสตรีจีนจึงมีความน่าสนใจที่จะหยิบยกมาเป็นประเด็นการวิเคราะห์ในแง่ทฤษฎีเฟมินิสต์ตามสิ่งที่สังคมคาดหวัง (social expectation) จากภาพยนตร์การ์ตูนของวอลต์ ดิสนีย์เรื่อง “มู่หลาน” โดยนำทฤษฎีของ Stevie Davis ในหนังสือ The Idea of Women in Renaissance Literature มาใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นของบทบาทผู้หญิง (female roles) 5 ด้านตามที่สังคมคาดหวัง (social expectation) ในตัวมู่หลาน ได้แก่ 1. การเชื่อฟัง 2. ความบริสุทธิ์ 3. การถูกกดขี่ 4. วัตถุทางเพศ และ 5. การเป็นแม่ศรีเรือน (Davis, 1994: 8) เป็นต้น

มู่หลาน: ดอกไม้งามที่ไม่รู้ไปตามกระแสลม

โดยส่วนใหญ่แล้วดิสนีย์มักนำเสนอตัวละครเอกหญิงที่มีความอ่อนหวาน สดใส และน่ารัก เป็นภาพจำของเด็กหลายคนในแง่ความเป็นเจ้าหญิงและความเป็นกุลสตรี เช่น ซินเดอเรลล่า เป็นตัวแทนหญิงสาวที่มีความงามและความเมตตาต่อสรรพสิ่งที่อยู่รอบกาย เบลล์ หรือ Beauty เป็นตัวแทนหญิงสาวที่กตัญญูในการยอมเป็นตัวประกันแทนบิดาในวังของอสูร หรือสโนว์ไวท์ที่เป็นตัวแทนหญิงสาวที่อ่อนโยนและบอบบาง และตัวละครเอกหญิงคนอื่น ๆ อีกมากมายที่ดิสนีย์นำเสนอในภาพลักษณ์ของเจ้าหญิงที่อ่อนหวานและสวยงาม ในขณะที่ตัวละครเอกหญิงนามว่า “มู่หลาน” กลับถูกนำเสนอตรงกันข้ามกับภาพลักษณ์เหล่านั้นอย่างสิ้นเชิง ถึงแม้ว่าในช่วงต้นของภาพยนตร์การ์ตูน ดิสนีย์จะพยายามใส่ความเป็นสตรีจีนให้เห็นชัดเจนในตอนเปิดเรื่องว่าสตรีจีนต้องมีความสุภาพ อ่อนหวาน พุดน้อย และเป็นช่างทำหลังค้อยช่วยเหลืองานสามีอันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ที่ปฏิบัติตามกันมาของผู้หญิงในวัฒนธรรมเอเชียที่เราคุ้นเคยกันดีมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งแนวทางการปฏิบัตินี้เรียกว่า การนำคัมภีร์มาสู่วงศ์ตระกูลของผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม “มู่หลาน” เป็นตัวละครเอกหญิงที่ดิสนีย์พยายามสร้างความแตกต่างจากตัวละครผู้หญิงคนอื่น ๆ กล่าวคือ ในประเด็นบทบาทของการเชื่อฟัง มู่หลานปฏิบัติตามธรรมเนียมจากสิ่งที่สังคมคาดหวัง เช่น การเชื่อฟังพ่อแม่และปฏิบัติตามตามกฎในเรื่องการเลือกคู่ครอง แม้มู่หลานจะผิดหวังในการทดสอบจากการปฏิบัติตนจากแม่สื่อเพื่อจะหาสามีที่ดีให้แก่หญิงสาวตามแนวทางค่านิยมที่ทุกคนต่างมองว่าเป็นสิ่งที่ดีงามนั้น หรือหากพูดถึงบทบาทของมู่หลานในฐานะสตรีจีนยุคโบราณ อย่างไรก็ตามจากสิ่งที่เราเห็นผ่านการนำเสนอในภาพยนตร์พบว่ามู่หลานกลับไม่สามารถทำได้สำเร็จ ไม่ใช่เพราะเธอต่อต้าน แต่เพราะเธอมีความเป็นตัวของตัวเองและไม่ใช้ไม่ยอมรับธรรมเนียมปฏิบัติ เพียงแต่มู่หลานคือหญิงสาวที่กำลังอยู่ในช่วงวัยของการค้นหาตนเอง (self-discovery) และพร้อมที่จะทำอะไรสักอย่างเพื่อให้พ่อยอมรับในการกระทำของเธอ ดังนั้นความกล้าที่จะฝ่าฝืนทำผิดกฎระเบียบของสังคมโดยการปลอมตัวเป็นชายเพื่อออกไปรบแทนพ่อนั้น จึงเป็นสิ่งที่แตกต่างออกไปจากการตุนดิสนีย์เรื่องอื่น ๆ ที่มีนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่อ่อนหวาน น่าทะนุถนอม และมีสุขภาพบุรุษรูปร่างมคอปปกป้องจากสิ่งชั่วร้าย เช่น สโนว์ไวท์ ซินเดอเรลล่า ราพันเซล หรือ ออโรรา เป็นต้น

ในประเด็นเรื่องความบริสุทธิ์นั้น ค่านิยมของชาวจีนส่วนใหญ่เชื่อว่าการรักษาความบริสุทธิ์นั้นมีค่าดุจดังเพชรแท้ หากหญิงใดที่รักษาความบริสุทธิ์ในพรหมจรรย์ได้ ผู้หญิงคนนั้นคู่ควรที่จะได้เป็นแม่ศรีเรือนของผู้ชาย ดังนั้นจะเห็นได้จากบทภาพยนตร์ที่ปรากฏในบทสนทนาหลายช่วงที่พยายามสื่อออกมาโดยแม่สื่อพยายามสอนความเป็นหญิงให้แก่มู่หลานทั้งความอ่อนน้อมถ่อมตน กิริยามารยาท และงานในครัวเรือนต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งกล่าวได้ว่ามู่หลานเองก็เป็นผู้หญิงที่รักษาความบริสุทธิ์ในเพศพรหมจรรย์และพยายามในการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีของจีนดั้งเดิมแม้ว่าเธอจะมีชีวิตขึ้นอยู่บ้างก็ตาม

มู่หลานมีความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวมากกว่าเจ้าหญิงหลาย ๆ คนในภาพยนตร์การ์ตูนของวอลต์ ดิสนีย์ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจน นอกจากประเด็นความกล้าหาญในการค้นหาตัวเองของมู่หลานแล้ว ภาพยนตร์การ์ตูนมู่หลานนี้ยังสอดแทรกค่านิยมในการมองคุณค่าของเพศหญิงผ่านความกตัญญูอีกด้วย กันตพงศ์ ก้อนนาค (2563: ออนไลน์) ได้อธิบายไว้ว่าสังคมจารีตโบราณของจีนที่มองผู้หญิงเป็นเพียงผู้ตามที่ดีและมีการแบ่งแยกเรื่องหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงอย่างชัดเจนนั้น ตัวละคร “มู่หลาน” กลับทำได้หลายอย่างในสิ่งที่ไม่ควรกระทำในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ มู่หลานกล้าที่จะพูดในสิ่งที่ตนเองคิด ถึงแม้ว่าจะขัดต่อหลักปฏิบัติของสังคมก็ตาม เช่น กล้าที่จะพูดกับพ่อของตนเองว่าไม่ควรไปออกรบเพราะพ่อชราามากแล้ว การออกรบนั้นทำให้พ่อเสียชีวิตได้ นั่นคือสิ่งที่สตรีในสังคมจีนยุคนั้นไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เช่นการแสดงความคิดเห็นของตนเองถึงแม้ว่า มันจะถูกต้อนก็ตาม อย่างไรก็ตามในเนื้อหาภาพยนตร์นั้นไม่ได้ลงลึกรายละเอียดที่แท้จริงของสังคมจีนยุคโบราณว่าถ้ามีผู้หญิงที่ประพฤติดีเช่นมู่หลานในการปลอมตัวเป็นชายเพื่อไปรบแทนบิดานั้นจะได้รับ

การลงโทษอย่างไร ความสมจริงตรงจุดนี้จึงได้ขาดหายไป เพื่อที่จะให้มู่หลานได้ปลอมตัวเป็นชายไปเข้าร่วมรบในสงครามแทนพ่อซึ่งเป็นจุดสำคัญของเรื่อง เมื่อเข้าสู่กองทัพ ดิสนีย์กลับนำเสนอชายชาติทหารในกองทัพที่มีลักษณะความ “อ่อนแอ” จึงเป็นโอกาสที่ทำให้ผู้หญิงอย่างมู่หลานได้แสดงออกทางความคิดและความสามารถด้านต่าง ๆ ออกมาอย่างชัดเจนมากกว่าผู้ชาย ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าตรงจุดนี้เองที่ดิสนีย์พยายามนำเสนอความเท่าเทียมของสตรีเพศที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวไม่แพ้บุรุษ โดยนำเสนอตัวละครทหารผู้ชายให้มีจุดบกพร่อง (defective) นั่นคือ ความอ่อนแอและความหวาดกลัว ซึ่งต่างกับมู่หลานสตรีที่ปลอมตัวเป็นชายที่กลับมีความฮึกเหิม หัวหาญในการต่อสู้เอาชนะข้าศึกศัตรูได้ในที่สุด

ส่วนสองประเด็นสุดท้ายที่สังคมคาดหวังจากผู้หญิงคือ การเป็นวัตถุทางเพศให้แก่ผู้ชายและการเป็นแม่ศรีเรือนนั้น ในตอนจบของเรื่องมู่หลาน ตัวละครเอกหญิงฉบับของดิสนีย์มักลงเอยด้วยคำว่า happy ending หรือ live happily ever after แต่ไม่ใช่กับภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “มู่หลาน” ซึ่ง Salden (2019) อธิบายว่าความรักของมู่หลานแตกต่างจากตัวละครเจ้าหญิงคนอื่น ๆ ของดิสนีย์ กล่าวคือความรักและการแต่งงานของมู่หลานเริ่มต้นจากความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่เป็นธรรมที่ครอบครัวเธอได้รับซึ่งผิดแปลกไปจากหญิงสาวคนอื่น ๆ ที่สงบเสงี่ยมเรียบร้อยไม่แสดงทัศนคติใด ๆ ให้ใครรับรู้ ในขณะที่ตัวละครเอกหญิงคนอื่น ๆ ของดิสนีย์มักได้ครองคู่จากการพบหน้ากันเพียงสองสามครั้ง ฝ่ายผู้หญิงมักได้รับการช่วยเหลือจากฝ่ายผู้ชายเสมอ แต่มู่หลานคือตัวละครผู้หญิงที่ช่วยฝ่ายชายให้พ้นภัยจากศัตรูและรักกับนายกองขางจากการเผชิญความยากลำบากในช่วงศึกสงครามมาด้วยกัน การแต่งงานมักเป็นจุดลงเอยของตัวละครชายหญิงของดิสนีย์ แต่สำหรับมู่หลาน และนายกองขาง ในช่วงสุดท้ายของภาพยนตร์การ์ตูนทั้งคู่อยู่ในช่วงเปิดใจเพื่อคบหากันเท่านั้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าการนำเสนอของดิสนีย์เรื่องมู่หลานมีความเป็นจริงและสมเหตุสมผลมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่พยายามยัดเยียดให้ผู้ชมรู้สึกว่ตอนจบทุกครั้งต้องลงเอยด้วยการครองคู่แต่งงาน ซึ่งความจริงอาจไม่เป็นเช่นนั้น การจบลงด้วยการให้ผู้ชมคิดต่อยอดเองจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะในชีวิตจริงแล้วคนเราทุกคนไม่สามารถลงหลักปักฐานกับใครได้เร็วโดยไม่ศึกษาเรียนรู้นิสัยกันและกัน ความเพ้อฝันตามจินตนาการอาจไม่ได้ผลกับโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยอุปสรรคและความน่ากลัวของมนุษย์ ดังนั้นตอนจบของชีวิตในมนุษย์อย่างเราอาจจะไม่เหมือนกัน ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้วที่ดิสนีย์นำเสนอในประเด็นนี้ให้ผู้ชมคิดต่อ เพราะบางคนอาจจะอยากให้ลงเอยด้วยการแต่งงาน บางคนอยากให้เรียนรู้กันไป หรืออาจมีบางคนอยากให้ตอนจบมีไว้เพียงแค่วีรสตรีที่ยืนหยัดเพื่อประเทศชาติเพียงผู้เดียว เพื่อให้คนรุ่นหลังเชิดชู สรรเสริญก็เป็นได้โดยมิได้ยัดเยียดการแต่งงานให้เป็นบทสรุปของชีวิตคนเราทุกครั้งไป

บทสรุป

เราจะเห็นสิ่งที่สังคมคาดหวังตลอดทั้งเรื่องในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องมู่หลาน โดยมุ่งประเด็นไปที่บทบาทสตรีจีนในยุคโบราณ ซึ่งการกระทำของมู่หลานทั้งหมดนั้นได้นำเสนอมุมมองของสตรีนิยมในหลายด้าน เช่น การแต่งกายของมู่หลานที่แตกต่างจากแบบดั้งเดิมของสตรีจีนยุคนั้น และการต่อต้านสิ่งที่สังคมคาดหวังทั้งหมดไม่ใช่เพราะเธอไม่ยอมปฏิบัติตามธรรมเนียมแต่เพราะมู่หลานต้องการค้นหาการมีตัวตนของเธอเอง เธอจึงตัดสินใจปกปิดตัวตนและปลอมเป็นชายเพื่อเข้าร่วมรบในสงครามแทนพ่อ การปฏิเสธความเป็นผู้หญิงด้วยการตัดผมนั้นคือสัญลักษณ์ทางเพศที่มู่หลานยอมสละทิ้งเพื่อตอบแทนบิดาเป็นการแสดงถึงความกตัญญู อีกทั้งเป็นการค้นหาตัวเองจากการเข้าสนามรบในครั้งนี้ เป็นที่ทราบดีว่า เส้นผม เสื้อผ้า และกิริยาท่าทางเป็นสัญลักษณ์ความเป็นเพศหญิง หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ผู้หญิงจะถูกมองเป็นอื่น (otherness) กล่าวคือ ผิดแปลกแยกจากสังคมนั่นเอง ดังนั้นมู่หลานจึงเลือกตัดสินใจปลอมเป็นชายด้วยการแต่งกายในชุดเสื้อผ้าและประพฤติตนให้เหมือนกับผู้ชายด้วยการตัดเสียงและทำท่ากิริยาอาการให้เป็นเหมือนผู้ชายทั่วไป ในประเด็นนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการปลอมตัวของผู้หญิงให้เป็นผู้ชายนั้นก็เพื่อความปลอดภัยของตนเองท่ามกลางคนหมู่มากเพราะอย่างน้อยผู้ชายก็มีความแข็งแรงมากกว่าผู้หญิงจนไม่มีใครกล้าเข้ามาจู่โจม เราจึงเห็นว่าภาพยนตร์การ์ตูน นิทานและนิยายหลายเรื่องทั้งของไทยและของต่างประเทศมากมายที่สร้างตัวละครให้มีฉากปลอมตัวของผู้หญิงหรือแม้กระทั่งงานเขียนบทละครของวิลเลียม เชกสเปียร์ก็ยังคงมีการพรรณนาถึงฉากการปลอมตัวของผู้หญิงเพื่อเอาตัวรอดในป่าและเพื่อเข้าใกล้ชายอันเป็นที่รักอีกด้วย นับว่ากระแสการปลอมตัวเป็นผู้ชายของผู้หญิงได้รับกระแสนิยมอย่างมากในยุคสมัยนั้น จนในที่สุดมู่หลานก็สามารถปิดบังตัวเองและใช้ชีวิตเฉกเช่นผู้ชายทั่วไปโดยที่ทุกคนเชื่อว่าเธอเป็นชายและแสดงศักยภาพให้คนอื่นเห็นว่าเธอก็สามารถทำได้ มู่หลานสามารถทำในสิ่งที่ตัวเองอยากทำและช่วยเหลือพ่อและประเทศของเธอให้พ้นภัยจากศัตรู เธอลิขิตชีวิตของตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพาใคร นับว่ามู่หลานเป็นตัวอย่างที่ดีของสตรีที่มีความแข็งแกร่ง มุ่งมั่นในการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของความคิดของสังคมโบราณในยุคนั้น เธอสามารถพิสูจน์ให้คนอื่นเห็นว่าผู้หญิงก็สามารถทำอะไรได้หลาย ๆ อย่างเหมือนผู้ชายทั่วไป

กล่าวโดยสรุปทั้งหมดของภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์เรื่อง “มู่หลาน” นั้น ทางดิสนีย์พยายามนำเสนอและส่งเสริมประเด็นความเท่าเทียมของผู้หญิง ตลอดจนความมีอิสระในการใช้ชีวิตของตัวละครหญิงอย่างมู่หลานที่เธอสามารถเป็น “ตัวเอง” ได้โดยมิใช่ “คนอื่น” บังคับให้เป็น ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าประเด็นที่ดิสนีย์กำลังถ่ายทอดอยู่นี้เป็นประเด็นที่ดีและน่าสนใจเพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงและมีวิวัฒนาการอย่างมากที่จะเปลี่ยนสังคมผู้หญิงจากข้างเท้าหลังให้มายืนเคียงคู่ผู้ชายข้างหน้าได้อย่างภาคภูมิใจมิใช่การกดขี่เหยียบย่ำอีกฝ่ายให้ด้อยค่าหรือต่ำต้อย ดังนั้นภาพยนตร์เรื่องนี้จึงเสมือนเป็นกระบอกเสียงและเป็นตัวอย่างที่ดีของการต่อต้านสิ่งที่สังคมคาดหวังจากสตรีจีนในยุค

สมัยเก่า โดยหยิบยกตัวละครอย่างมู่หลานให้มีอิสระทางความคิด กล้าคิด กล้าทำนอกกรอบจากจารีตประเพณี มีความมุ่งมั่นเพื่อความเท่าเทียม และท้ายสุดมู่หลานกลายเป็นตัวละครเอกหญิงในอุดมคติของสาวยุคใหม่หลายคนที่มองว่าผู้หญิงก็มีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชายได้เหมือนกัน

เอกสารอ้างอิง

- กันตพงศ์ ก้อนนาค. (2563). วิเคราะห์ตัวตน ‘มู่หลาน’ ที่ดิสนีย์สร้างให้แตกต่างจากตัวละคร (เจ้า)หญิงอื่น ๆ’. บริษัท มติชน จำกัด. https://www.silpa-mag.com/culture/article_48513
- ทศพร กลิ่นหอม. (2566). ‘มู่หลาน ย้อนตำนานวีรสตรีผู้ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์ของการรักชาติ’. Sarakadee Lite. <https://www.sarakadeelite.com/faces/mulan-history>
- Bancroft, T. & Cook, B. (1998). *Mulan*. Buena Vista Pictures.
- Curtin, K. (1975). *Women in China*. Pathfinder Press.
- Davis, S. (1994). *The idea of women in renaissance literature*. MacMillan.
- Lorber, J. (1998). *Gender inequality: Feminist theories and politics*. Roxberry Publishing Company.
- Fei, Hsiao-Tung. (1980). *Peasant life in China*. Routledge & Kegan Paul.
- Salden, M. (2019). *Disney's damsels: A representation of femininity in Disney's animated movies Snow White, Mulan, and Brave*. Radboud University Nijmegen.
- Thinhanwong, S. (2009). *The resistance to Chinese social expectations of the main female character in animated films: Mulan and Mulan II* [Master's thesis]. Srinakharinwirot University.